Grip op online gedrag: drie taken voor de school

De impact van online gedrag op de sociale veiligheid op school is groot. Wat zich online afspeelt, werkt door in de klas, in vriendschappen en in het welbevinden van leerlingen, zowel positief als negatief. Bij het werken aan een veilig schoolklimaat is aandacht voor online gedrag en de online leefwereld van jongeren dus onmisbaar. Deze publicatie beschrijft drie kerntaken van de school om online gedrag positief te begeleiden.

go po vo mbo

Grip op online gedrag: drie taken voor de school

School & Veiligheid STICHTING

1. STEL DE ONLINE NORM

Maak visie en beleid over online gedrag onderdeel van je bestaande beleid

Bespreek samen wat je je leerlingen wilt leren over online gedrag en hoe je dit als team aanpakt

Maak online gedrag onderdeel van de gedragsafspraken met je klas

2. BEGELEID LEERLINGEN BINNEN DE ONLINE NORM

Integreer digitaal burgerschap, digitale geletterdheid en mediawijsheid in het onderwijsprogramma

Deel kennis en ervaringen over online gedrag en bespreek uitdagingen en dilemma's

Werk vanuit het curriculum aan digitale geletterdheid en praat met leerlingen over wat ze online meemaken

3. BEGRENS GEDRAG DAT DE ONLINE NORM OVERSCHRIJDT OF DE SOCIALE VEILIGHEID AANTAST

Zorg voor zichtbare ondersteuning en duidelijke procedures bij online grensoverschrijdend gedrag

Handhaaf de online norm consequent en spreek aan op de gezamenlijke verantwoordelijkheid

Bespreek met de klas hoe je elkaar helpt om de norm te bewaken en wat je doet als iemand over de grens gaat

Beleidsniveau | **Teamniveau** | **In de klas**

Samen met ouders en schoolpartners

Inleiding

Waarom moet een school hier iets mee?

De online leefwereld heeft een enorme impact op het leven van kinderen en jongeren. Wat online gebeurt, blijft niet online: het werkt door in de klas, vriendschappen en het leerklimaat. Wanneer het online gedrag van leerlingen raakt aan de sociale veiligheid op school, moet je handelen.

Juist online zijn normen en grenzen minder zichtbaar en minder vanzelfsprekend. Dat maakt het des te belangrijker dat scholen een duidelijke, positieve norm stellen voor online gedrag en deze consequent uitdragen. Dat geeft richting, duidelijkheid en houvast aan leerlingen, ouders én professionals.

Zo versterk je niet alleen de veiligheid in de school, maar benut je ook de invloed die een schoolgemeenschap heeft. School is een plek waar jongeren leren om, zowel offline als online, respectvol met elkaar en anderen om te gaan, en waar ze gezamenlijke verantwoordelijkheid oefenen. Dat krijgt vorm in de dagelijkse praktijk én in lessen over digitale geletterdheid en mediawijsheid (**zie ook pagina 6**).

Online gedrag is daarmee geen bijzaak, maar een wezenlijk onderdeel van de pedagogische opdracht van de school.

Drie taken voor een school

Online ontbreken vaak nog duidelijke normen over hoe je met elkaar omgaat. Een school heeft drie belangrijke taken om deze normen te verhelderen:

1. **Stel de norm** door samen met leerlingen, ouders en schoolpartners afspraken te maken over wat gewenst gedrag is; zowel online als offline.
2. **Begeleid leerlingen binnen de norm** door vervolgens te oefenen met digitale omgangsvormen, het voeren van gesprekken over online gedrag en het versterken van sociale vaardigheden.
3. **Begrens gedrag dat de norm overschrijdt of de sociale veiligheid aantast** en zorg dat je de veiligheid herstelt. Samenwerking met ouders en andere schoolpartners is hierin onmisbaar.

In deze publicatie vertellen we hoe je deze drie taken uitvoert. Dit beschrijven we steeds op drie niveaus: beleid, team en in de klas. Zo zorg je ervoor dat het in de hele school geborgd is.

1. Stel de online norm

Scholen spelen een belangrijke rol bij het stellen en overdragen van normen en waarden. Dit geldt niet alleen offline, maar ook online: een omgeving waarin duidelijke, breed geaccepteerde normen vaak ontbreken. Juist daarom is het belangrijk dat scholen actief richting geven aan gewenst online gedrag en dit stimuleren bij leerlingen, personeel en ouders.

Beleidsniveau

- **Maak visie en beleid over online gedrag onderdeel van je bestaande beleid**
  Evalueer de visie en het beleid van de school (of de stichting waar de school onder valt) en actualiseer deze waar nodig. Ga daarbij na in hoeverre aandacht voor online gedrag en sociale media expliciet onderdeel uitmaakt van het bestaande beleid, zoals je **sociaal veiligheidsbeleid** en je **anti-pestbeleid**. Formuleer een visie op online gedrag die aansluit bij deze bestaande beleidslijnen, zodat er sprake is van één geïntegreerde aanpak.

- **Zorg voor consensus en draagvlak over de visie**
  Een visie krijgt pas betekenis als het hele team deze samen draagt én er consequent naar handelt. Dit vraagt om gezamenlijke gesprekken waarin jullie afstemmen welke norm jullie stellen voor online gedrag en hoe jullie daarop reageren.

Leg vast welke afspraken jullie als school hanteren en hoe jullie die uitdragen naar leerlingen en ouders. Zo creëer je duidelijkheid, voorspelbaarheid en een gezamenlijke basis voor gesprekken over online gedrag.

Tip: stel gedragsregels op met ons spel **Gedragen Gedrag**

- **Betrek leerlingen actief bij het maken van online gedragsregels**
  Om ervoor te zorgen dat de online gedragsnormen aansluiten bij de leefwereld van leerlingen, is het belangrijk hen actief te betrekken bij de formulering van deze regels.

Teamniveau

- **Stimuleer een open bespreekcultuur over online gedrag**
  Zorg binnen het team voor ruimte om ervaringen, uitdagingen en dilemma's rondom sociale media en online gedrag met elkaar te delen. Een veilige feedbackcultuur ondersteunt reflectie en gezamenlijke ontwikkeling.
  Tip: **Discussiekaarten 'Valkuilen voor schoolmedewerkers'**

- **Zorg voor gedeelde basiskennis over protocollen en de online leefwereld**
  Niet iedereeen hoeft expert te zijn op het gebied van sociale media, maar zorg dat iedereen:
  1. Op de hoogte is van de schoolbrede protocollen en online gedragsregels;
  2. Aandacht heeft voor de online leefwereld van leerlingen en de invloed daarvan op veiligheid en gedrag op school.

  Tip: Het is raadzaam om binnen het team een aanspreekpunt met extra expertise te hebben, bijvoorbeeld een mediacoach of aandachtsfunctionaris online gedrag. Inventariseer welke collega's meer kennis of ervaring hebben op dit gebied en benut hun expertise.

- **Geef online het goede voorbeeld**
  Een onderwijsprofessional heeft een belangrijke voorbeeldfunctie; zowel op school als online. Wees je bewust van je eigen sociale mediagedrag en hoe dit zich verhoudt tot je professionele rol. Gebruik sociale media op een manier die bijdraagt aan een positieve online cultuur en denk dus kritisch na over je eigen uitingen online.

In de klas

- **Maak online gedrag onderdeel van je gedragsafspraken met je klas**
  Maak samen met je leerlingen afspraken over online gedrag en verbind deze aan de bestaande afspraken over gedrag in de klas (**Gedragen Gedrag**). Herhaal en evalueer deze afspraken regelmatig.

- **Bespreek regelmatig wat acceptabel online gedrag is**
  Maak de afspraken concreet door samen te bespreken en te oefenen hoe gewenst gedrag eruitziet.
  Tip: doe dit met onze **Kletskaartjes online gedrag**

- **Stimuleer eigenaarschap over de online gedragsregels**
  Betrek leerlingen actief bij het uitdragen van een positieve online cultuur. Bespreek bijvoorbeeld hoe ze elkaar kunnen helpen om de afspraken na te leven. Zo maak je hen medeverantwoordelijk voor hun eigen gedrag en dat van anderen, zodat positief online gedrag en gezamenlijke norm wordt.

2. Begeleid de online norm

Binnen de pedagogische opdracht van scholen begeleid je leerlingen bij het ontwikkelen van verantwoordelijk, respectvol en kritisch gedrag. Daar hoort ook de online leefwereld bij.

Beleidsniveau

- **Faciliteer professionalisering voor het team**
  Inventariseer wat het team nodig heeft om een veilig schoolklimaat online te bevorderen. Faciliteer vervolgens tijd en budget om dit te realiseren.

- **Integreer digitaal burgerschap, digitale geletterdheid en mediawijsheid in het onderwijsprogramma**
  De begrippen digitaal burgerschap, digitale geletterdheid en mediawijsheid worden vaak door elkaar gebruikt. Ze hebben namelijk veel overlap, maar ook verschillen.

Toelichting begrippen

Digitaal burgerschap
Gaat over **hoe mensen zich gedragen in de digitale samenleving.** Het draait om rechten, plichten, waarden en verantwoordelijkheden online, net als burgerschap in de 'offline' wereld.

In het kort
- Kritische denkvaardigheden
- Digitale gedrags- en omgangsregels
- Praktische digitale vaardigheden

Digitale geletterdheid
Betekent **kennis** hebben van digitale techno-logie en digitale media en beschikken over **vaardigheden** om deze te gebruiken.

In het kort
- Kennis verwerven over digitale technologie;
- Omgaan met digitale technologie;
- Kritisch en (zelf)bewust gebruikmaken van de mogelijkheden van digitale technologie;
- Inschatten van kansen en risico's die het gebruik van digitale technologie met zich meebrengt.

Mediawijsheid
De verzameling **competenties** die je nodig hebt om je bewust, kritisch en actief te kunnen bewegen in de mediasamenleving.

In het kort
Acht competenties voor mediawijsheid: Bedienen, Exploreren, Vinden, Creëren, Verbinden, Discussiëren, Doorgronden en Reflecteren.

Wil je weten hoe je hiermee aan de slag gaat?

- **Expertisepunt Burgerschap – Burgerschap in een digitaliserende samenleving**
- **Kennisnet: Wegwijzer digitale geletterdheid**
- **Expertisepunt Digitale Geletterdheid**
- **Netwerk Mediawijsheid**

Teamniveau

- **Deel kennis en ervaringen over online gedrag en bespreek uitdagingen en dilemma's**
  Stimuleer dat teamleden regelmatig ervaringen, dilemma's en best practices rond sociale media en online gedrag met elkaar delen.
  Zo leren zij van elkaars aanpak en kunnen zij elkaar ondersteunen.
  Stimuleer kennisdeling binnen het team, zodat leraren goed voorbereid zijn om leerlingen te begeleiden bij online gedrag.

- **Werk aan een eenduidige benadering**
  Zorg voor een consistente aanpak door het hele team. Het gaat hier om hoe het dagelijks pedagogisch handelen van de onderwijsprofessional aansluit bij de gedeelde normen en afspraken. Zo voorkom je willekeurig beleid.

In de klas

In de klas versterk je de digitale veerkracht van leerlingen. Je helpt hen omgaan met de kansen én risico's van de online leefwereld

- **Praat met leerlingen over wat ze online meemaken**
  Stel vragen, luister en help bij het benoemen van grenzen. Dit is meteen een goed moment om te leren van je leerlingen: zij weten immers het meest over hun online leefwereld. Je hoeft zelf geen expert te zijn op het gebied van sociale media om hierover het gesprek te voeren.

- **Werk vanuit het curriculum aan digitale geletterdheid**
  Leer leerlingen over online gedrag, privacy, mediawijsheid en het herkennen van risico's.

- **Laat je leerlingen oefenen met online gedrag**
  Denk samen na over wat respectvol is, hoe je reageert op lastige situaties en hoe je merkt dat iets niet oké is.

- **Leer leerlingen aan de bel te trekken bij online grensoverschrijdend gedrag**
  Bijvoorbeeld bij hun ouders, mentor of groepsleerkracht, vrienden, of instanties als **Offlimits**, **De Kindertelefoon** of **In je Bol**. Zo laat je zien dat ze er niet alleen voor staan.

3. Bewaak, begrens en herstel de online norm

Beleidsniveau

- **Zorg voor zichtbare ondersteuning en duidelijke procedures**
  Attendeer leerlingen (en hun ouders) en personeel op bij wie zij terechtkunnen in de school als ze te maken krijgen met online grensoverschrijdend gedrag. Denk hierbij ook aan de rol van de vertrouwenspersoon.
  Zorg daarnaast voor duidelijke handelingskaders voor het personeel en richtlijnen in wat je doet bij online grensoverschrijdend gedrag.

Teamniveau

- **Handhaaf de online norm consequent...**
  Online grensoverschrijdend gedrag vraagt om een duidelijke en eensgezinde reactie van het team. Het betekent dat de school laat zien: dit gedrag past niet bij onze norm. Het kan gaan om een duidelijke publieke normstelling, een gesprek in de klas of het aanspreken van betrokken leerlingen. Belangrijk is dat het team hierin één lijn trekt: gebruik dezelfde taal, draag dezelfde norm uit en handel vergelijkbaar.

- **... ook zonder identificatie van de dader**
  Onbekendheid van de aanstichter mag geen reden zijn om niets te doen. Juist dan is het belangrijk dat de school zichtbaar verantwoordelijkheid neemt. Informeer leerlingen en ouders over wat er speelt (binnen de grenzen van privacy), spreek aan op gezamenlijke verantwoordelijkheid en herhaal de geldende norm. Door het onderwerp bespreekbaar te maken, laat je zien dat online grensoverschrijdend gedrag effect heeft op de veiligheid van iedereen. Zo voorkom je dat onrust, speculatie of normalisering van het gedrag de overhand krijgen

- **Gebruik herstelgerichte maatregelen**
  In plaats van alleen te straffen, kun je herstelgerichte maatregelen gebruiken, zoals bemiddeling tussen slachtoffers en aanstichters. Dit bevordert reflectie en gedragsverandering. In gevallen waarin aanstichters onbekend blijven, kan de school nog steeds werken aan herstel door te praten over de effecten van schadelijk online gedrag op de gemeenschap.

In de klas

- **Grijp terug op de gestelde norm**
  Bespreek met de klas hoe je elkaar helpt om de norm te bewaken en wat je doet als iemand over de grens gaat. Ga bij incidenten altijd terug naar de gestelde norm: wat hadden we samen afgesproken?

- **Gebruik incidenten als leermomenten en spreek aan op de gezamenlijke verantwoordelijkheid**
  Laat leerlingen nadenken over de impact van (anonieme) acties op anderen en op de groepssfeer.

Online incidenten

Is er een incident tussen leerlingen op school of in de klas, waarbij de online wereld een rol speelt? Volg dan het **Stappenplan: omgaan met online incidenten.**

Samen met ouders en schoolpartners

Ouders

Ouders hebben een cruciale rol bij het begeleiden van hun kind op sociale media. Zij kunnen thuis het gesprek voeren, positief voorbeeldgedrag laten zien en hun kind stimuleren zich online verantwoordelijk en respectvol te gedragen. Scholen kunnen ouders hierbij ondersteunen door informatie en praktische tips te delen over hoe je als ouder actief met je kind praat over sociale media en online risico's. Op **OffLimits** staan handige tips om dit gesprek te voeren.

Politie

Samenwerken met de politie helpt om de veiligheid op school en online te bewaken. Een snelle reactie van een jeugdagent of digitale wijkagent bij online bedreigingen, de verspreiding van schadelijke beelden of digitale oplichting voorkomt dat situaties escaleren. Daarnaast kan de politie bijdragen aan bewustwording over online risico's en helpen bij vroegtijdige signalering.

Jongerenwerkers

Jongerenwerkers vormen een brug naar de leefwereld van jongeren en helpen hen bij het omgaan met sociale media. Ze bieden ondersteuning bij vragen over bijvoorbeeld groepsdruk, online pesten en zelfbeeld. Jongeren kunnen makkelijker terecht bij hen met problemen, omdat zij geen autoriteit zijn zoals de politie; dit verlaagt de drempel om hulp te vragen.

Hebben jullie ondersteuning nodig?

- **Adviespunt & calamiteitenteam**
  Bij het Adviespunt van Stichting School & Veiligheid kun je terecht voor vragen sociale veiligheid, waaronder dit thema. Is er sprake van een online calamiteit op jullie school? Dan kan het calamiteitenteam jullie helpen om de veiligheid op school te herstellen.

- **Offlimits**
  De hulplijn van Offlimits (voorheen Helpwanted) is een laagdrempelige meldvoorziening bij online grensoverschrijdend gedrag. Offlimits geeft praktische hulp en persoonlijk advies aan iedereen die te maken heeft (gehad) met of zich zorgen maakt over online grensoverschrijdend gedrag. Offlimits heeft de status van 'Trusted Flagger'. Hierdoor zijn platforms verplicht actie te ondernemen als Offlimits een melding doet van illegale content.

- **Kennisnet**
  Bij **School-CERT** kan een school gratis terecht voor advies over cybersecurity-incidenten en alerts bij acute dreigingen. Ook is er vanuit het programma Digitaal Veilig Onderwijs **praktische hulp** bij het voldoen aan Normenkader IBP: van zelfevaluatie en workshops, tot hulp bij het opstellen en uitvoeren van een plan met het Groeipad. Vragen zijn te stellen via de community van **Onderwijsnetwerk Digitalisering**.

Colofon
Deze publicatie is een uitgave van Stichting School & Veiligheid, uitgevoerd met ondersteuning van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Met dank aan Kennisnet, Netwerk Mediawijsheid en Offlimits.

Titel: Grip op online gedrag, drie taken voor de school

Vormgeving: hollandse meesters, Utrecht

© Stichting School & Veiligheid, mei 2026

Bekijk deze infographic online

Een veilige school, daar zorgen we samen voor!

www.schoolenveiligheid.nl

School & Veiligheid STICHTING